

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БОРГОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ст. викл. Горобченко Д. В.

Реалізація вибору між збереженням якості компонентів НПС або споживанням матеріальних благ, життєвий цикл яких пов'язаний з виникненням екодеструктивних впливів, на ринку, де кожний агент прагне досягнення власних цілей, регулюється механізмом природокористування та охорони навколишнього середовища. Його недосконалість обумовлює виникнення екстерналій, коли розмір приватних витрат є меншим у порівнянні із соціальними. Його недосконалість обумовлюється, як правило, недостатнім розміром платежів за природокористування, оскільки їх встановлення на рівні, що відповідає податку Пігу, може обумовити виникнення непосильного фіскального вантаження на природокористувачів. Максимізація прибутку виробників і корисності споживачів у даній ситуації змушує до укладання деякого соціального контракту, за яким частина екстерналій не покривається виробником і компенсується за рахунок власних коштів третіх осіб, що відчувають на собі їх дію. Ринкові ціни можуть відображати вартість природних компонентів тільки в умовах досконалого ринку [1]. Вони будуть включати всі необхідні витрати на запобігання або оплату екологічно обумовлених втрат. На недосконалому ринку ціна не обов'язково несе в собі інформацію про те, чи є вона достатньою для забезпечення фінансових розрахунків по покриттю негативних екстерналій.

На ринку зрівноважування соціальних і економічних інтересів дія ринкових механізмів реалізується через вирішення конфліктів між ринковими агентами шляхом встановлення вектора конкурентних цін. При цьому невідомо, як співвідноситься ця ціна з екологічною, що включає до себе всі зовнішні ефекти. Особливо ця проблема актуальна на ринку природних ресурсів, оскільки він характеризується значною невизначеністю стосовно майбутньої цінності ресурсів. Розглянемо ситуацію, коли природоохоронні витрати не були здійснені та виникає питання про визначення сторін боргових відносин і розмірів заборгованості.

Припустимо, що ціна нижче за екологічну. У цьому випадку визначення суб'єкта як винуватця втрат вимагає глибокого аналізу через можливе існування зовнішніх факторів, на які суб'єкт не може вплинути. Якщо суб'єкт навмисно виставляє ціну, нижче ніж у конкурентів, з метою підвищити конкурентоспроможність своєї продукції, економлячи на екологічних витратах, тоді він може бути визнаним боржником перед суб'єктами із зовнішнього середовища, які є факторами сприйняття зовнішніх ефектів. Але встановлення низької ціни може бути вимушеною мірою, без якої діяльність суб'єкта буде збитковою. Однією з передумов появи екстерналій є розбіжності в силі економічних суб'єктів [2]. При цьому здатністю до перенесення негативних впливів своєї діяльності на третю сторону, як правило, володіє більш економічно сильний суб'єкт. Цим суб'єктом, у контексті даної проблеми, може виявитися суспільство, що диктує попит на продукцію або інші суб'єктів, яким вигідна дана ситуація. У цьому випадку встановлення недостатньо високої ціни може мати низку об'єктивних причин: вихід на ринок нового виробника, поява якого може привести до зниження середніх витрат інших виробників у цій сфері; суперництво між фірмами на ринку; переповнення ринку та витіснення як основні фактори, що збільшують розмір екстерналій, які не оплачуються; існування олігопсонії з відносно великою кількістю продавців та невеликою кількістю покупців. Тепер розглянемо ситуацію, коли ринкова ціна є вищою за екологічну, але природоохоронні витрати не здійснюються. Така ситуація може бути обумовлена такими факторами: існуванням монополії або олігополії; низькою еластичністю попиту за ціною, пов'язаною з відсутністю благ-замінників, високою суб'єктивною цінністю, низькою питомою вагою у доході споживача або інших факторів; дефіцитністю природних ресурсів, залучених до виробництва; відсутністю у споживача інформації про наслідки від виробництва та споживання блага.

Заплутаність описаних відносин обумовлює врахування як принципу «виробник платить», так і принципу «споживач платить», а також консолідованого принципу «солідарної відповідальності виробників та споживачів». Виділення міри відповідальності кожного забруднювача за порушення довкілля та реципієнтів, що відчувають наслідки, утворює дуже заплутану систему боргових відносин, яка може суттєво ускладнювати реалізацію механізму природокористування. Вирішення цієї проблеми автор вбачає у спрощенні системи боргових відносин, за якої частина боргів може списуватись або переадресовуватись з одночасним збереженням «боргового сальдо» кожного агента. Формування та розв'язок даної задачі є предметом подальших досліджень.

1. Моткин Г. А. Экономическая теория природопользования и охраны окружающей среды (лекции теоретической систематики) / Г. А. Моткин. Учреждение Российской академии наук Институт проблем рынка РАН. – М. : 2009. – 350 с.

2. Мортиков В. В. Роль внешних эффектов в принятии управленческих решений: вопросы теории / В. В. Мортиков // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2008. – Выпуск 33–2. – С. 40–44.